

RACHUNKOWOŚĆ KREATYWNA I AGRESYWNA

CREATIVE AND AGGRESSIVE ACCOUNTING

Autor: EWA PIĘCEK

e-mail: epiecek@ansb.pl

Koordynator naukowy: CEZARY BRZEZIŃSKI

e-mail: cbrzezinski@ansb.pl

Akademia Nauk Stosowanych Stefana Batorego, Polska

Abstract. *In recent years, the phenomenon of modification of accounting documents can be observed. Data transformation often has serious legal consequences, but at the same time it can be acceptable and legal. The article introduces the concept of creative and aggressive accounting and shows the consequences of aggressive accounting on the example of Enron.*

Keywords: *rachunkowość kreatywna, rachunkowość agresywna, ENRON*

JEL: M40, M41

Introduction

Głównym źródłem przedstawiającym informacje na temat sytuacji finansowej podmiotów gospodarczych jest ich sprawozdanie finansowe. Dane w nim zawarte mają na celu pomoc w podejmowaniu decyzji. Są istotne zarówno dla potencjalnych inwestorów, jak i dla kierownictwa danej jednostki. Jak już wcześniej wspomniano, sprawozdanie finansowe powinno ukazywać rzetelny i prawdziwy obraz podmiotu gospodarczego.

Jednakże w ostatnich latach, można zaobserwować zjawisko modyfikacji dokumentów księgowych. Przekształcanie danych, często niesie za sobą poważne konsekwencje prawne, ale i jednocześnie może być dopuszczalne i legalne.

Pierwszy raz wyrażenia „kreatywna rachunkowość” użył w latach 80-tych brytyjski dziennikarz J. Griffiths³⁰.

Stwierdził on, że w celu wykazania pozycji rynkowej każda firma majstruje przy wykazywaniu zysków. Dane finansowe, które podawane są do publicznej wiadomości celowo zostają zmodyfikowane przez ich twórców zgodnie z oczekiwaniami odbiorców. Ponieważ jest to całkowicie legalne należy uznać takie działania za oszustwo doskonałe.

Basic content

Dane zawarte w raportach finansowych są znaczącym i wartościowym źródłem informacji dla użytkowników zewnętrznych. Odbiorcami sprawozdań finansowych mogą być między innymi domniemani inwestorzy, zainteresowani sytuacją firmy, urzędy skarbowe, które interesują się sprawami podatkowymi, czy banki, którą chcą zbadać zdolność kredytową przedsiębiorstwa.

Najczęściej poddawane ocenie i interpretacji są:

³⁰Hołda A., Staszal A., Pozytywne aspekty rachunkowości kreatywnej, [w:] Sprawozdawczość i rewizja finansowa: uwarunkowania ekonomiczne, społeczne i regulacyjne, (red.) B. Micherda, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Kraków 2015, s. 133.

- wynik finansowy – dostarczający informacji o rentowności działalności przedsiębiorstwa, ewentualnej dywidendzie czy też możliwości wzrostu wartości akcji,
- zdolność jednostki do terminowej spłaty zobowiązań, a tym samym płynności finansowej i wypłacalności,
- struktura źródeł finansowania – stosunek kapitału własnego do kapitałów obcych, a tym samym źródeł zadłużenia.³¹

W oparciu o szereg opinii praktyków i teoretyków rachunkowości oraz językowe znaczenie słów „kreatywny” i „agresywny”, E. Mączyńska sformułowała definicje rachunkowości kreatywnej i agresywnej. Według niej:

- kreatywna księgowość (rachunkowość) to prowadzenie rejestracji, ewidencji, przetwarzanie i prezentacja zdarzeń gospodarczych przy zastosowaniu obowiązujących przepisów i właściwie interpretowanych zasad rachunkowości w sposób, który nie jest bezpośrednio w tych przepisach wskazany, a który jest wynikiem pomysłowego, twórczego i niestandardowego zastosowania tych przepisów i zasad,
- agresywna księgowość (rachunkowość) to świadome, zamierzone i celowe prowadzenie rejestracji, ewidencji, przetwarzanie i prezentacja zdarzeń gospodarczych w sposób sprzeczny z przepisami lub przy niewłaściwie i tendencyjnie interpretowanych przepisach oraz zasadach rachunkowości, co prowadzi do przedstawiania innej (lepszego lub gorszego) niż rzeczywista sytuacja ekonomiczna jednostki i przez to może szkodzić użytkownikom informacji księgowych.³²

Warto podkreślić, że istotą zarówno kreatywnej, jak i agresywnej księgowości jest działanie celowe i zamierzone, które jest oceniane w zależności od okoliczności pozytywnie lub negatywnie.³³ Do grupy osób, które stosują kreowanie rachunkowości można zaliczyć między innymi właściciela, zarząd, radę nadzorczą oraz księgowych. Innymi słowy upiększanie sprawozdań finansowych jest świadomą decyzją wyżej wymienionych osób. Różnica polega na tym, że stosowanie kreatywnej rachunkowości nie wpływa na rzeczywisty obraz firmy. Natomiast stosowanie rachunkowości agresywnej prowadzi do przedstawienia sytuacji finansowo-majątkowej firmy niezgodnej z prawdą.

Tabela 1. Różnice między rachunkowością kreatywną a agresywną

Rachunkowość kreatywna	Rachunkowość agresywna
1. Działania zgodnie z prawem	1. Działania niezgodne z prawem
2. działania zgodne z zasadami rachunkowości	2. działania niezgodne z zasadami rachunkowości
3. prezentowanie rzeczywistego obrazu podmiotu gospodarczego	3. prezentowanie innego niż rzeczywistego obrazu podmiotu gospodarczego
4. działania nie szkodliwe dla odbiorców informacji zawartych w sprawozdaniach finansowych	4. działania szkodliwe dla odbiorców informacji zawartych w sprawozdaniach finansowych

Zródło: opracowanie własne

³¹ Maćkowiak E., Rachunkowość kreatywna a rachunkowość agresywna – próba poprawy wyniku finansowego jednostki gospodarczej, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 855, Wydawnictwo Naukowe US, Szczecin 2015 s. 150.

³² Mączyńska E., Nieuczciwych metod księgowych nie powinno określać się jako kreatywne, „Rzeczpospolita” z 09.08.2002, s. 10.

³³ Lesik M., Kreatywna rachunkowość jako narzędzie manipulacji wynikiem finansowym jednostki gospodarczej, Debiuty naukowe studentów Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań 2011, s. 94.

Cel rachunkowości agresywnej:

1. zwiększenie zysku i ukrycie strat
2. przekonanie o wiarygodności finansowej przedsiębiorstwa /uzyskanie dostępu do kapitałów
3. unikanie kontroli ze strony akcjonariuszy
4. manipulowanie podstawowymi wskaźnikami finansowymi
5. wykazanie przez menedżerów własnych osiągnięć w stosunku do poprzedników

Prowadzenie agresywnej rachunkowości najczęściej kojarzy się z bankructwem amerykańskiego giganta z branży energetycznej – Enronu. Wydarzenie to miało miejsce w grudniu 2001 roku i jest określane mianem jednego z największych skandali finansowych w Ameryce. Skala tego oszustwa jest niewyobrażalnie duża, gdyż poszkodowani to nie tylko akcjonariusze, ale i pracownicy, emeryci i banki.

Początki Enronu to rok 1985, kiedy połączono przedsiębiorstwo rurociągowo-holding gazociągowy InterNorth Inc. Pierwotnie firma nosiła nazwę HNG/InterNorthInc, jednak zaledwie pół roku po fuzji zmieniono ją właśnie na Enron.

Od 1994 roku przedsiębiorstwo rozpoczęło sprzedaż energii elektrycznej i stało się pionierem w USA w branży energetycznej. Dodatkowo od 1995 roku firma weszła na rynek europejski. Wówczas określaną ją jako najbardziej innowacyjną firmę w Stanach Zjednoczonych, czego dowodem są liczne nagrody, które były przyznawane nawet w tym samym roku, w którym ogłoszono bankructwo.

W 1987 roku Enron stworzył tak zwany Bank Gazu. Producenci gazu mogli kontraktować „depozyty” gazu w Enronie na przyszłe lata po uprzednio uzgodnionych cenach dostaw. Ponadto konsumenci gazu mogli kontraktować z góry „wycofania” (zakupu) gazu z Enronu po ustalonych cenach na przyszłe lata.³⁴ Można to porównać do działań banków, które oferują możliwość lokowania kapitału klientów po określonej stopie procentowej, a zarazem udzielają kredyty i pożyczki po znacznie wyższej stopie procentowej. Oczywiście Enron jako „bank” zarabiał procent na różnicy cen. Pomysł był dobry, jednakże klienci nie decydowali się na kontrakty długoterminowe. Tudzież Bank Gazu rozszerzył swoją ofertę. Były to umowy z innymi producentami gazu, którzy dostarczali go do Enronu po stałych określonych przez niego cenach. Kontrakty te były zawierane na odległe okresy, a stałe ceny gazu były tak ustalone, by w przyszłości różnica między nimi przynosiła zysk.

Następnie dyrektor działu finansowego Enronu, Jeffrey Skilling, wpadł na genialny pomysł. Mianowicie postanowił podzielić długookresowe kontrakty dostaw i zakupów na mniejsze i zaoferować ich sprzedaż. Innymi słowy, Skilling zamienił kontrakty na instrumenty finansowe, które można było sprzedawać na wolnym rynku, i stworzył zespół dealerów mających kupować i sprzedawać te instrumenty finansowe.³⁵ Zatem na giełdzie rozpoczął się handel kontraktami na gaz ziemny, a Enron firmą dominującą w tej branży, dzięki czemu miał znaczny wpływ na ustalanie cen gazu.

Drzwi do nadużyć finansowych otworzyła zmiana polityki rachunkowości. Mianowicie, Enron ze zwykłej spółki dostarczającej gaz, przekształcił się na swoje rodzaju spółkę świadczącą usługi finansowe, gdyż prowadził handel kontraktami, które były instrumentami finansowymi. Fakt ten, według Skillinga, upoważniał do prowadzenia rachunkowości mark-to-market, czyli wyceny według wartości rynkowej. W ramach wyceny według wartości rynkowej całą szacunkową wartość umowy

³⁴ Jackson C.W., *Bajki w świecie biznesu. Mroczna prawda o finansowaniu sprawozdań finansowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008, s. 120.

³⁵ *Ibidem...* s. 120.

sprzedaży lub projektu można rozpoznać jako przychodów w dniu zakończenia transakcji przed wykonaniem jakiegokolwiek pracy lub poniesienia kosztów związanych z realizacją umowy.³⁶

Z biegiem czasu, ludzie zarządzający Enronem, przestali skupiać się na generowaniu gotówki, lecz skoncentrowali się na ukazaniu jak najlepszego wyniku w rachunku zysku i strat. Zmiana polityki rachunkowości na wycenę według ceny rynkowej umożliwiła firmie ukazanie dużych, jednokresowych przychodów, które wabiły inwestorów. Niestety, dodatkowo rozpoczęła lawinę kolejnych nadużyć które w rezultacie doprowadziły do upadłości firmy.

W celu fałszowania sprawozdania finansowego, Enron posługiwał się również instrumentem finansowym nazywanym uprzywilejowaną akcją z miesięczną dywidendą (MIPS – Monthly Interest Preferred Share). Wmyślony przez bank inwestycyjny Goldman Sachs instrument finansowy, w zależności od potrzeb księgowego mógł być traktowany jako akcja lub papier dłużny.³⁷ Jako obligacja służył w celu zmniejszenia podstawy opodatkowania o oprocentowanie. Wykazywany był w sprawozdaniach, którego odbiorcom był urząd skarbowy. Natomiast jako akcja służył w celu obniżenia zadłużenia i pokazywano go w sprawozdaniach finansowych przeznaczonych dla agencji ratingowych i akcjonariuszy.

W październiku 2001 roku Enron opublikował dane dotyczące trzeciego kwartału. Dla wszystkich było zaskoczeniem, że tak dobrze prosperująca firma wykazała stratę. Następnie wszystkie oszustwa zaczęły być ujawniane. Wall Street było w szoku, a akcje Enronu z dnia na dzień leciały w dół w zaskakującym tempie.

Upadek giganta branży energetycznej wstrząsnął Ameryką i całym światem. Na jego bankructwie w grudniu 2001 roku ucierpieli jednak przede wszystkim drobni inwestorzy oraz fundusze inwestycyjne, którym zarząd spółki, we współpracy z audytorem, dostarczał fałszywych informacji na temat kondycji finansowej. Szacuje się, że bankructwo Enronu mogło kosztować oszukiwanych akcjonariuszy i wierzycieli nawet 80 miliardów dolarów.³⁸ W efekcie końcowym bilans poszkodowanych w aferze Enronu, to nie tylko inwestorzy, ale i pracownicy, którzy zostali z premedytacją oszukani. Nie dość, że stracili oni pracę, to jeszcze zostali bez żadnych środków na swoich funduszach emerytalnych.

Conlusions

This example of falsification of reports has had a huge impact on the global economy. Scandals and scandals have caused huge losses, also causing a general loss of public confidence. This caused a global discussion regarding the efficiency of the entire accounting system in the world. Without a doubt, there is no definite way to combat all abuses, which does not change the fact that it must be fought.

An important role in combating accounting irregularities is played by factors such as: compliance with accounting principles, creation of an effective system of supervision and control as well as extensive knowledge of accounting and the law regulating it. All these factors should be supported by normal professional ethics. As history shows, it is the human factor, greed, the desire to be the best and the need to survive on the market that pushes towards the use of inappropriate accounting practices.

³⁶ <http://www.creditpulse.com/accountingfinance/lessons-enron/enron-lesson-no-1-mark-market-fair-valueaccounting> - 17.09.2019.

³⁷ Gut P., *Kreatywna księgowość a fałszowanie sprawozdań finansowych*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2006 s. 60.

³⁸ Gut P., *Kreatywna księgowość...*, op. cit., s. 72.

Bibliographical references

1. Gut P., Kreatywna księgowość a fałszowanie sprawozdań finansowych, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa, 2006;
2. Jackson C.W., Bajki w świecie biznesu. Mroczna prawda o finansowaniu sprawozdań finansowych, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008;
3. Lesik M., Kreatywna rachunkowość jako narzędzie manipulacji wynikiem finansowym jednostki gospodarczej, Debiuty naukowe studentów Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań 2011;
4. Maćkowiak E., Rachunkowość kreatywna a rachunkowość agresywna – próba poprawy wyniku finansowego jednostki gospodarczej, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 855, Wydawnictwo Naukowe US, Szczecin 2015;
5. Mączyńska E., Nieuczciwych metod księgowych nie powinno określać się jako kreatywne, „Rzeczpospolita” z 09.08.2002, s. 10;
6. <http://www.creditpulse.com/accountingfinance/lessons-enron/enron-lesson-no-1-market-fair-valueaccounting> - 17.09.2019.